

RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHDAGI O'RNI

**Abdullayev Axrorjon Axadjon o'g'li,
Qo'qon Universiteti Iqtisodiyot yo'nalishi 3-kurs talabasi**

Annotatsiya: Raqamli iqtisodiyot – bu raqamli texnologiyalardan foydalanishga asoslangan iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy munosabatlarni amalga oshirish tizimi. U ba'zan internet iqtisodiyoti, yangi iqtisodiyot yoki veb-iqtisod deb ataladi. Raqamli iqtisodiyot noldan yaratilishi kerak bo'lgan iqtisodiyotning bir turi emas. Bu yangi texnologiyalar, platformalar va biznes modellarini yaratish va ularni kundalik hayotga tatbiq etish orqali mavjud iqtisodiyotni yangi tizimga o'tkazish demakdir. Avvalo, raqamli iqtisodiyot odamlarning turmush darajasini sezilarli darajada oshiradi, bu korrupsiya va "Xufiyona iqtisodiyot"ning kamayishiga asosiy sababidir. Chunki raqamlar hamma narsani muhrlab qo'yadi, xotirada saqlaydi, kerak bo'lganda tezda ma'lumot beradi. Bunday sharoitda u yoki bu faoliyat haqida hech qanday ma'lumotni yashirish, maxfiy bitimlar tuzish, to'liq ma'lumot bermaslik mumkin emas.

Kalit so'zlar: Raqamli iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar, IT, tranzaksiya, IT xizmatlari, elektron hukumat, elektron vositachilik, call-markaz, axborot texnologiyalari.

Kirish: "Raqamlashtirish" so'zi aslida yangi atama bo'lib, u innovatsion boshqaruv va ish jarayoniga IT-yechimlarni jalb qilishdan iborat. Buning samarasi "Internet of Things"dan tortib elektron hukumatgacha bo'lgan barcha tizimlarda axborot texnologiyalaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Raqamli texnologiyalar hayotimizga shu qadar singib ketganki, bugungi kunda nafaqat kundalik faoliyatimiz, balki ijtimoiy-iqtisodiy sohalar rivojini ham ularsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Iqtisodiyotning raqamli segmentining asosiy manbai tranzaksiya sektorining o'sishidir. Rivojlangan mamlakatlarda bu ko'rsatkich YaIMning 70 foizdan ortig'ini tashkil etadi va davlat boshqaruvi, konsalting va axborot xizmatlari, moliya, ulgurji va chakana savdo, shuningdek, xizmatlar (kommunal, shaxsiy va ijtimoiy) sohalarini o'zida jamlaydi. Iqtisodiyotning diversifikatsiyasi va dinamikasi qanchalik yuqori bo'lsa, noyob ma'lumotlarning mamlakat ichida va undan tashqarida aylanmasi shunchalik ko'p bo'ladi, milliy iqtisodiyotlar ichidagi axborot oqimi ham shunchalik ko'p bo'ladi. Shu sababli, ishtirokchilar soni ko'p bo'lgan va IT xizmatlari keng tarqalgan bozorlarda raqamli iqtisodiyot jadal rivojlanmoqda.

Xususan, u internet bilan faol ishlovchi transport, savdo, logistika va shu kabi sohalar uchun cheksiz qulayliklar yaratadi. Ba'zi tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, ulardagi elektron segmentning ulushi YaIMning 10 foiziga yaqin va aholining 4 foizini ish bilan ta'minlaydi. Eng muhimi, bu ko'rsatkichlar barqaror o'sib boradi. Shubhasiz, raqamli iqtisodiyot samaradorligiga nafaqat axborot texnologiyalarini qamrab olish va infratuzilmaning mavjudligi, balki biznes muhiti, inson kapitali va muvaffaqiyatli boshqaruv vositalari kabi standart iqtisodiy mezonlar ham ta'sir ko'rsatadi. Binobarin, iqtisodiy taraqqiyot ularga tayanadi, demak, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda bu mezonlar avvalgidek muhim ahamiyatga ega [1].

Asosiy qism: Raqamli iqtisodiyotning eng faol harakatlantiruvchisi davlatdir. U raqamli iqtisodiyotning asosiy mijoz va iste'molchisi hisoblanadi. Masalan, Xitoy bu maqsadlar uchun

qariyb 9 milliard dollar sarfladi. Bozor kapitallashuvi 210 milliard dollardan ortiq bo'lgan Alibaba internet-resursi ushbu sarmoyalarning to'g'ri yo'naltirilganligini isbotladi [4].

Raqamlashtirishdan maksimal foyda olishni istagan davlat zarur yuqori texnologiyali mahsulotlar bozorini yaratishi va qo'llab-quvvatlashi kerak. Shu bilan birga, davlat boshqaruvi, muhim sektorlar va korxonalar uchun xususiy ilovalarni ishlab chiqishda elektron iqtisodiyotning asosiy platformalarini nazorat qiluvchi vositalarni o'z yo'lida ushlab turish ham muhim ahamiyatga ega.

Xususan, Yaponiya texnologiyalarni sotib olgan bo'lsa-da, bu yo'nalishda o'z ishlab chiqarish tarmoqlarini yarata olmagan va texnik ishlanmalar darajasini barqaror yuqori darajada ushlab turolmagani sababli raqamli iqtisodiyotdagi yetakchi o'rinlarini yo'qotdi. Janubiy Koreya esa milliy byudjetning 1 foizini elektron hukumat va elektron vositachilikka (elektron tijorat faoliyati va davlat xaridlari uchun) investitsiya qilib, bu esa har yili 10-15 milliard dollar daromad keltiradi va 30-40 marta xarajatlarni qoladi. Xususan, davlat va xususiy sektorda call-markazlarni tashkil etish, mobil ilovalar yaratish va davlatga qarashli internet platformalarini reinjining qilish orqali bunday natijaga erishildi [2].

Davlat boshqaruvida axborot tizimlari bilan ishlaydigan kadrlarni tayyorlash ushbu sohaning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Masalan, o'tgan asrning 70-yillarida Belgiyada davlat organlari xodimlarini o'qitish va ularning ish joylarida to'g'ridan-to'g'ri tizimlarni sozlash uchun maxsus mobil mutaxassislar guruhlari (jumladan, ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari o'qituvchilari va talabalari) tashkil etilgan.

Raqamli sohaning yana bir nozik jihati shundaki, murakkab raqamli tizimlarni ishlab chiqish va ularni amaliy qo'llash jiddiy va batafsil yondashuvni talab qiladi. Bu sizga g'alati tuyulishi mumkin, lekin ko'pincha dasturlash (o'z-o'zidan) haqiqatan ham etarlicha texnologik hodisa emas. Shuning uchun, sizning vazifalaringizni hal qiladigan dasturchi ko'p jihatdan vazifani qanday tushunganiga qarab harakat qiladi. Bu jarayonda eng muhim yechimlar tushuntirilmaydi, chunki har bir tomon o'z-o'zidan ravshan deb hisoblaydi. Dasturlarga oid qo'shimcha hujjatlar ba'zan qismlarga bo'lingan holda tuzilgan. Natijada, mahsulot bilan ishlash jarayonida mijoz o'zi buyurtma qilgan va to'lagan ishlanma ustidan nazoratni yo'qotadi. Bunda axborot loyihalariga ajratiladigan budjetda xizmatlar ko'rsatish xarajatlari o'ta muhim bo'lishiga qaramay, ko'zda tutilmaydi [3].

Xulosa: Raqamli iqtisodiyot butun dunyoni qamrab olayotganligi sababli, axborot va raqamlashtirish bilan bog'liq har qanday davlat loyihasi har tomonlama o'rganilishi va yagona kodlash tizimiga asoslangan holda iqtisodiy va boshqaruvga oid ma'lumotlarni aniqlab olishi kerak. Rivojlanishning eng muhim va ayni paytda eng qiyin bosqichi raqamli iqtisodiyotning asosiy maqsadi biznes muhitini soddalashtirish va odamlarning xarajatlarini va davlat bilan biznes aloqalarini maksimal darajada kamaytirishdir.

Bu jarayonning eng muhim qismi raqamli iqtisodiyot platformalari hisoblanadi. Bu boradagi siljishlar davlat ko'magida kichik va o'rta biznes uchun mos konsalting-texnik tashkilotlarni rivojlantirish orqali iqtisodiyotning real sektoridagi vaziyatni o'z-o'zidan keskin o'zgartirib yuboradi hamda ushbu sohalarida tarkibiy o'zgarishlarni rag'batlantiradi va tadbirkorlik, innovatsiyalar, iqtisodiyot sub'ektlarini rivojlantirish uchun shart-sharoit yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ahmadjonov, A Abdullayev, M Mamayusupov, O Umarjonov. (2021). Raqamli iqtisodiyotda boshqaruv muammolari. Science and Education, 2(10), 636-642.
2. AA, Mulaydinov Farkhod Muratovich. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI VA AMALIY ANAMIYATI. AXBOROT-KOMMUNIKACIYA TEXNOLOGIYALARI VA TELEKOMMUNIKACIYALARNING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA ECHIMLARI ONLAIN RESPUBLIKA ILMIIY-TEHNIK ANJUMANINING MATRUZALAR TUPAMI, 2 (6), 794
3. A Abdullaev. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOT - KADRLAR TAYYORLASHNING DOLZARB MASALALARI. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlari, uning .
4. MMQ Tojiyeva, AAU Abdullayev. (2021). THE USE OF MODERN TECHNOLOGIES IN STATISTICAL DATA COLLECTION. Asian Journal of Multidimensional Research 10 (12), 250-254.